

Átadni, amit lehetséges; itt hagyni mindent, amit érdemes

Gál Sándor: Az időtlenség dialektikája

A naplóirodalmat vizsgálva alapvetően legalább három olyan naplótípus adja magát, amelyet érdemes megkülönböztetni. Ezek a következők: eseménynapló, személyes napló és munkanapló. Ami az elsőt illeti, a nevéből kikövetkeztetve is logikus, hogy arra a kapcsolódó történelmi eseményre kerül benne a valódi hangsúly, amely a naplóírásra sarkallta az alkotót. A második típus esetében viszont magától értetődő, hogy legyen akármilyen viharos is a történelmi díszlet, a nyomaték a naplóíró egyéni vonatkozásaira tevődik. A harmadik kategóriába pedig általában véve művészek, alkotók „jegyzetfüzetei”, azaz munkanaplói tartoznak: ugyan keverednek a megörökített élmények és pillanatnyi benyomások, ám a lejegyzett gondolatok, ötletcsírák, vázlatok többsége egy-egy készülő alkotás irányába mutat. Gál Sándor *Az időtlenség dialektikájának* jelentős hányada a személyes napló és a munkanapló jellegzetes jegyeit viseli magán, a kötet teljes anyagát, szerkezetét és sokszínűségét figyelembe véve azonban sokkal többről van szó: esszék, interjúk, szociográfiai jellegű fejezetek, verstördékek és számtalan más egyéb műfaj. Sokkal érdekesebb a kérdés, hogy milyen szándék készítette az alkotót arra, hogy ennyi különböző tartalmat és műfajt zsúfoljon a szó pozitív értelmében a kötetbe.

Az elmúlás sürgető, ugyanakkor bénító közeledtének időszakában átadni, amit még lehetséges; az utódokra hagyni, amit csak érdemes. A tudatosan felépített szerkezet mellett, azt hiszem, ez utóbbi szándék és szempontrendszer az, ami szilárdan összetartja *Az időtlenség dialektikájának* sokszínű tartalmi és műfaji világát. Egy élet tapasztalatainak és tanulságainak összegzése, önálló mikrokozmosz. A nemes ügyért, övéiért és igazságért fáradhatatlanul szellemi szinten hadat viselő attitűd is átível az egész kötetben, kifejezett hangsúllyal a felvidéki és összmagyarság nyelvéért, kultúrájáért és ezek általi megmaradásáért, tágabb értelemben pedig az emberiség üdvéért, a háborúval szemben, de erről még külön szólunk. Mindenesetre nem véletlenül hangsúlyozza a kötet szerkesztője, Tamási Orosz János előszavában: Gál Sándor „följegyezte azt, ami történt, és azt, ami nem történt meg – pusztá ígéret maradt.”

Kiemelt téma például az irodalom, megjelennek a „'30-as generáció” tagjai, továbbá Fábrý és Márai, de Gál Sándor külön figyelmet szentelt feljegyzéseiben az öt érintő – a kultúraszervezés és az irodalmi emlékezet területein tett – egyéni és közösségi erőfeszítéseknek. Mindezt az elsősorban felvidéki fókuszú nemzeti megmaradás érdekében, hiszen „a nemzet legfőbb attribútuma az anyanyelv”. A kortárs irodalmat viszont minden köntörfalazás nélkül, élesen kritizálta: „Irodalmunkban felnőtt egy nemzedék, amely semleges, akár az autópálya aszfaltburkolata. Az irodalom ringyókratái és e ringyókrácia különítményeseinek élményhiányos »szövegei« lassan beborítják a magyar Kárpát-medencét.” Különösen tanulságosak ezek az eszmefuttatások. „»Irodalmi valóságunk« pedig önmagát temető rommező!” – kiált fel más helyütt. Végül pedig megjelenik az alkotás, az irodalmi munka, mindaz, amit el kell végezni: amit meg kell írni, be kell fejezni, be kell gépelni, meg kell jelentetni és így tovább – innen ered a munkanaplóhoz közelítő jelleg.

A háború a második fajsúlyos, rétegzett és visszatérő témája a kötetnek. Plasztikusan villannak fel az I. és a II. világháború szörnyűséges képei. Előbbiek Latzkó Andor kishíján elfeledett művének, az *Emberek a háborúban* c. elbeszéléskötetének ismertetése, méltatása és idézése során, utóbbi pedig a személyes élmények, emlékek lejegyzésével. Az emberiséget kipusztító atomháború újra és újra előtűnő, gyötrő lidércnyomása, az „űrbéli szarkofágként” aposztrofált bolygóval bezárólag nem vonható le más következtetés: a háború „az értelem csődje”. Gál Sándor azt a „Mi lett volna, ha...?” gondolatkísérletet is elvégezte, amely első látásra naivnak tűnhet, valójában viszont talán azért nem gondolunk bele, mert annyira szörnyű a felismerés: mi lett volna, ha mindaz a humán és anyagi erőforrás, ami az évezredek háborúskodásokra lett elfecsérelve, illetve a háborúskodásokban veszett oda, nemesebb célt szolgálhatott volna? Csakugyan szédítő alaposan végiggondolni anélkül, hogy az őrület határára ne kerüljön az ember.

A kötetet személyes vonatkozások bőséges anyaga tarkítja, innen ered a személyes naplóhoz közelítő jellege. Itt a mindennapi történésektől kezdve megjelennek azok a szereplők és ismétlődő események, amelyek a kötet szakaszaiban írásakor, de jószerevével élete zárószakaszában meghatározták Gál Sándort: család, gyerekek, unokák, a betegséggel és elmúlással való állandó küzdelem, a vadászat és a kertészkedés, valamint az alkotás folyamatát övező – életkorból és egészségügyi állapotból adódó – nehézségek. Ezek a részek egészen közel hozzák az olvasóhoz az alkotót mint embert. A mindennapi események minduntalan felidézik a gyermekkor emlékeit is, legyen szó a libapásztorkodásról, a szülőföldről és elődökről, vagy a Búcsón álló front rémképeiről.

Noha Gál Sándor számos műnemben és műfajban alkotott, legközelebb talán a líra állt hozzá és ez *Az időtlenség dialektikája* teljes anyagán érződik, a szerző le sem tagadhatná lírikus mivoltát. Természetesen nem csak az olykor a sorok közé

szúrt verstördékekről van szó, a prózai szöveget is hasonlóképp itatja át a líraiság: napkelte, holdtölte és az éjszakai égbolt további jelenségeinek megfigyelése, a természet és az időjárás legapróbb rezdüléseinek megörökítése és még hosszú a sor. A hétköznapiak monotonitását és nyűgjeit ellenpontozva mindez nem csak élvezetesebbé teszi az olvasmányt, de példát is ad elénk, néhány pillanat erejéig Gál Sándor szemüvegén keresztül láttatva a világot.

„Mert az írás az emberi beszéd lehetséges reinkarnációja. Az írásból a hang, a beszéd föltámad. Végző soron a leírtakból maga az *ember támad fel* [...] évezredek elmúltával is” – jegyzi le egy ponton Gál Sándor is az íráshoz fűződő egyik legősibb rendeltetést és motivációt. Noha roppant életműve mellett eltöprel *Az időtlenség dialektikája* – legalábbis terjedelmében –, talán mégis úgy sűríti össze az egészet, ahogy meglelhető egy cseppben a tenger. A korábban felvetődött alapkérdéshez visszatérve valóban a végősig kitarító, páratlan törekvés és erőfeszítés határozott bizonyítéka e kötet: egy végtelen belső univerzumból az egyre fogyatkozó életidő tudatában átadni, amit csak lehetséges, itt hagyni mindent, amit érdemes.

Magyari Márton: Hétfőből a keddbe (2020)